

Uchwała z dnia 6 czerwca 2007 r., III CZP 53/07

Sędzia SN Iwona Koper (przewodniczący)

Sędzia SN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Sędzia SN Zbigniew Strus

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Marcina P. o uchylenie się od skutków prawnych, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 6 czerwca 2007 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy we Włocławku postanowieniem z dnia 15 marca 2007 r.:

"Czy podlega odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. wnioski o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku, gdy został on już złożony w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku zakończonym wydaniem postanowienia stwierdzającego nabycie przy braku rozstrzygnięcia zatwierdzającego lub oddalającego ten wniosek?"

podjął uchwałę:

Brak rozstrzygnięcia w zakończonym prawomocnie postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku żądania spadkobiercy w przedmiocie zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku nie uzasadnia odrzucenia ponownie złożonego w tym przedmiocie wniosku.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Rypinie postanowieniem z dnia 20 grudnia 2005 r. stwierdził, że spadek po zmarłej Krystynie P. nabył w całości z mocy ustawy jej syn Marcin P. W toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku Marcin P. złożył pisemne oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku oraz oświadczenie o odrzuceniu spadku, a Sąd Rejonowy nie

wydał orzeczenia o zatwierdzeniu lub odmowie zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu.

Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku nie zostało zaskarżone. Po jego uprawomocnieniu się Marcin P., powołując się na te same okoliczności, wystąpił ponownie z wnioskiem o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po zmarłej Krystynie P. Złożył też oświadczenie, że spadek odrzuca. Sąd Rejonowy w Rypinie postanowieniem z dnia 19 października 2006 r. wniosek ten oddalił, uznając, że niezłożenie w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku nie było spowodowane błędem.

Rozpoznając apelację wnioskodawcy, Sąd Okręgowy we Włocławku powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym o treści przytoczonej na wstępie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku jest nieodwoławne (art. 1018 § 2 k.c.). Surowość tej zasady łagodzi konstrukcja przewidziana w art. 1019 k.c.; spadkobierca, który złożył oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku pod wpływem błędu bądź groźby, może uchylić się od skutków prawnych tego oświadczenia przed sądem, przy czym powinien on jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca. Uchylenie się wymaga zatwierdzenia przez sąd, podlega ono zatem jego merytorycznej kontroli, która jest prowadzona na rozprawie (art. 690 § 1 k.p.c.) i obejmuje badanie, czy spełnione zostały przesłanki uchylenia się, w szczególności wystąpienie błędu lub groźby, okoliczności powstania tych wad oraz zachowania terminu uchylenia się określonego w art. 88 § 2 k.c.

Zgodnie z art. 1019 § 2 k.c., konstrukcja uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku znajduje zastosowanie – co jest istotne dla rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego – również wtedy, gdy spadkobierca pod wpływem błędu bądź groźby nie złożył żadnego oświadczenia w ustawowym terminie. W takim przypadku spadkobierca uchyła się, rzecz jasna, nie od skutków prawnych swojego oświadczenia, ale od skutków biernego zachowania się.

Sąd Okręgowy sprowadził swoje wątpliwości do kwestii, czy uchylenie się przez spadkobiercę od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia

oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku sąd mógł potraktować jako przesłankę stwierdzenia nabycia spadku i nie wypowiadać się o niej wprost w osobnym rozstrzygnięciu, czy też ocena skuteczności tego uchylecia się stanowi przedmiot samodzielnej części postępowania spadkowego i w związku z tym powinna być wyrażona w odrębnym orzeczeniu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestia ta nie była przedmiotem rozważań.

Postępowanie w przedmiocie uchylecia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku uregulowane zostało w rozdziale 10 działu IV tytułu II księgi II części I kodeksu postępowania cywilnego, zatytułowanym „Inne sprawy spadkowe”. W ten sposób ustawodawca wyraźnie odgraniczył to postępowanie od innych postępowań spadkowych wyszczególnionych w rozdziałach 1-9, nadając mu przymiot samodzielnej sprawy spadkowej. Samodzielność tę podkreślił przewidując w art. 690 § 2 k.p.c., że skuteczne uchylecie się od skutków prawnych oświadczenia, powodujące zmianę kręgu osób, co do których nabycie spadku zostało już stwierdzone, stanowi samoistną przesłankę dokonania z urzędu zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, niezależną od przesłanek określonych w art. 679 § 1 k.p.c.

Zwraca też uwagę brak przepisów szczególnych pozwalających rozstrzygnąć wnioski o zatwierdzenie uchylecia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku w ramach innych postępowań (spraw) spadkowych. Tymczasem w odniesieniu do pewnych konkretnie wskazanych kwestii – wyodrębnionych jako samodzielny przedmiot postępowania – ustawodawca możliwość taką dopuścił (art. 640 § 2, art. 681 i 686 k.p.c.).

W świetle art. 690 § 2 k.p.c. nie ulega wątpliwości, że uchylecie się od skutków prawnych oświadczenia może nastąpić po stwierdzeniu nabycia spadku, a nawet – jak trafnie podkreśla się w piśmiennictwie – po dokonaniu działu spadku. Również i ten argument wskazuje na samodzielność postępowania będącego przedmiotem rozważań.

Dostrzeżona przez Sąd Okręgowy dopuszczalność połączenia w jednym piśmie wszczynającym postępowanie wniosków inicjujących samodzielne części postępowania, wynikająca z ogólnej zasady (art. 191 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), nie odbiera tym postępowaniom cech samoistności, gdyż w odniesieniu do każdego

przedmiotu tych postępowań konieczne jest podjęcie osobnego rozstrzygnięcia (por. też § 86 ust. 4, § 100 ust. 2 i 3 oraz § 103 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej, Dz.Urz. M.S. Nr 5, poz. 22 ze zm.).

Wyraźne wyodrębnienie przez ustawodawcę postępowania w przedmiocie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku jest zabiegiem celowym. Efektem wspomnianej kontroli tego uchylenia się, przeprowadzanej przez sąd spadku, musi być rozstrzygnięcie pozytywne lub negatywne w formie postanowienia (art. 516 k.p.c.). Wprawdzie art. 1019 § 3 k.c. wspomina wprost jedynie o zatwierdzeniu uchylenia się, to jednak nie można przyjąć, że w przypadku stwierdzenia braku przesłanek do wydania takiego orzeczenia sąd może pozostawić rozpoznawaną sprawę bez rozstrzygnięcia. Dopiero podjęcie orzeczenia, zarówno o treści pozytywnej, jak i negatywnej, usuwa stan niepewności co do istnienia – w konkretnym stanie faktycznym – przesłanek uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia lub niezachowania terminu do jego złożenia. Konieczność wydania przez sąd postanowienia zatwierdzającego wynika oczywiście stąd, że orzeczenie to przesądza skuteczność uchylenia się (art. 1019 § 3 k.c.), ma ono zatem charakter konstytutywny. Pogląd taki aprobowany jest w piśmiennictwie i nie wywołuje kontrowersji.

Konsekwencją przyjęcia powyższego zapatrywania musi być odrzucenie dopuszczalności potraktowania kwestii uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku (skutków prawnych niezachowania terminu) jako przesłanki orzeczenia stwierdzającego nabycie spadku. Na marginesie warto przypomnieć, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, iż z powagi rzeczy osądzonej korzysta tylko rozstrzygnięcie o żądaniu pozwu, nie rozciąga się zaś ona na przesłanki rozstrzygnięcia (por. m.in. uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 1971 r., II CR 287/71, OSNCP 1972, nr 2, poz. 34 i z dnia 20 grudnia 2006 r., IV CSK 299/06, nie publ. oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1987 r., III CZP 69/87, OSNCP 1989, nr 4, poz. 64). Zapatrywanie to odnosi się w pełni do postanowień wydanych w postępowaniu nieprocesowym, orzekających co do istoty sprawy (art. 366 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Skoro przewidziane w art. 1019 k.c. uchylenie się od skutków prawnych stanowi przedmiot samodzielnej części postępowania

spadkowego i wymaga odrębnego rozstrzygnięcia, to niepodjęcie przez sąd pierwszej instancji takiego rozstrzygnięcia – mimo żądania spadkobiercy – w postępowaniu o stwierdzenia nabycia spadku nie stanowi, w świetle art. 199 § 1 pkt 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., przeszkody do rozpoznania ponownie zgłoszonego w tym przedmiocie wniosku.

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie, jak w uchwale (art. 390 k.p.c.).

